

Cveto Zaplotnik

Evro v hudih težavah

Evro, ki je plačilno sredstvo v sedemnajstih evropskih državah, se je zaradi visokega javnega dolga in proračunskega primanjkljaja v nekaterih državah znašel v hudih težavah. Denarno pomoč iz paketa finančne stabilnosti Evropske unije so doslej prejele Irska, Portugalska in Grčija, v hudih težavah sta tudi Italija in Španija. Evropski voditelji so sprejeli dogovor o rešitvi evra, ki vključuje okrepitev kriznega sklada, dokapitalizacijo bank ter večji nadzor nad proračuni posameznih držav.

Ko se je Slovenija leta 1991 osamosvojila, je uvedla tudi lasten denar. Tedanja republiška skupščina je 8. oktobra sprejela zakona o denarni enoti in uporabi denarne enote, ki sta kot edino zakonito plačilno sredstvo uvedla tolar in določila menjavo jugoslovanskih dinarjev s slovenskim tolarjem v razmerju ena proti ena. Čeprav sta zakona začela veljati takoj, je Banka Slovenije 8. oktobra kot začasni denar dala v obtok vrednostne bone za eno, dve, pet, deset, petdeset, sto, dvesto, petsto, tisoč in kasneje še za pet tisoč enot, hkrati pa se je pripravljala na izdajo pravega denarja - slovenskih tolarjev. V obtok jih je dala postopno, prve 30. septembra 1992. Predstavniki Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke so Sloveniji tedaj svetovali, da naj podobno kot druge tranzicijske države vrednost svoje valute fiksira v razmerju do kakšne pomembne svetovne valute ali do košarice valut, vendar se je slovenska oblast v nasprotju z navsveti tujih strokovnjakov odločila za uravnavani drseči tečaj, ki je gospodarstvu omogočil, da je izgubo trgov nekdanje Jugoslavije lažje nadomestilo s porastom tržnih deležev na evropskih trgih, in da je Slovenija znižala inflacijo - v petnajstih letih s 117,7 na 2,5 odstotka. "Tolar je bil najbrž najboljši denar, ki smo ga imeli v zadnjih stotih letih," je ob 15-letnici tolarja za Slovensko tiskovno agencijo izjavil eden od njegovih snovalcev, ugledni ekonomist dr. Jože Mencinger, in dodal: "Še zdaj sem prepričan, da je bila politika drsečega teča-

V evrski skupini, ki jo sestavlja sedemnajst držav z evrom kot plačilnim sredstvom, si zelo prizadevajo, da bi evro ohranili kljub zaostritvi dolžniške krize v nekaterih državah in splošni negotovosti v mednarodnem finančnem okolju. / Foto: Gorazd Kavčič

ja najboljša ekonomsko politična odločitev, sprejeta v Sloveniji."

Ko je Slovenija 1. maja 2004 vstopila v Evropsko unijo, se je tudi zavezala, da bo prevzela evro, ko bo izpolnila konvergenčne (maastrichtske) kriterije, ki zadevajo inflacijo, dolgoročne obrestne mere, proračunski primanjkljaj in javni dolg. Z izpolnjevanjem teh kriterijev ni imela težav, še največ z inflacijo, v dveh letih bivanja v evropskem mehanizmu menjalnih tečajev (ERM II) oz. v čakalnici za evro je tudi dokazala, da lahko

vzdržuje stabilen tečaj. Politični vrh Evropske unije je 16. junija 2006 potrdil pripravljenost Slovenije za prevzem evra, svet finančnih ministrov Evropske unije je na predlog Evropske centralne banke določil menjalni tečaj 239,640 tolarja za evro, Slovenija pa je kot trinajsta država EU uvedla evro 1. januarja 2007. Kot je znano, je v Evropi zamisel o uvedbi skupne evropske valute začela dobivati konkretne oblike v letu 1979, ko so države odločile, da vrednosti svojih valut ustalijo v okviru evropskega

mehanizma menjalnih tečajev (ERM), pri tem pa je osnovo za to predstavljal Evropski monetarni sistem z evropsko valutno enoto (ECU). Evropski svet je decembra 1995 na zasedanju v Madridu potrdil načrt postopnega uvajanja evra kot nove skupne valute Evropske unije. Evropska valutna enota (ECU) je dejansko prenehala obstajati 1. januarja 1999, ko so uvedli evro kot knjižni denar. Evrski bankovci in kovanci se danes kot zakonito plačilno sredstvo uporabljajo v sedemnajstih evropskih državah - v Avstriji, Belgiji, na Finskem, v Franciji, Grčiji, na Irskem, v Italiji, Luksemburgu, Nemčiji, na Nizozemskem, na Portugalskem in v Španiji od 1. januarja 2002 naprej, v Sloveniji od 1. januarja 2007, na Cipru in na Malti od 1. januarja 2008, na Slovaškem od 1. januarja 2009 in v Estoniji od 1. januarja 2011. Evro kot zakonito plačilno sredstvo uporabljajo tudi v San Marinu, Vatikanu, Monaku, Andori, v Črni gori, na Kosovu, na Azorih, na Kanarskih otokih, na Madeiri ...

”Življenje z evrom” je brez večjih presretov potekalo vse do finančne in gospodarske krize, ko so se težave z zadolženostjo in z izpolnjevanjem konvergenčnih kriterijev najprej pojavile na Irskem, nato pa tudi v Grčiji, v Italiji, na Portugalskem, v Španiji ... Ob tem so se pojavila tudi vprašanja, kako ohraniti (rešiti) evro, bo za rešitev evra treba poseči v pogodbene temelje Evropske unije in na raven unije prenesti del pristojnosti za gospodarsko in finančno politiko, ali Evropska monetarna unija (EMU), zveza članic z evrom, med katerimi je tudi Slovenija, lahko celo propade ...

Evro za dobre čase, ne za slabe

O reševanju evra je v avgustovski številki Gospodarskih gibanj Ekonomskega inštituta Pravne fakultete pisal tudi ugledni ekonomist dr. Jože Mencinger. Zanimivo! Mencinger je v prvem delu dobesedno ponovil svoj članek izpred trinajstih let z naslovom Tolar in evro. Takrat je zapisal, da je evro predvsem političen projekt, za katerega je težko najti trdne ekonomske argumente, in da evropski denarni sistem ne izpolnjuje kriterijev za optimalno denarno področje, med katere sodijo homogenost držav, fleksibilnost cen in plač, mobilnost dela in kapitala ter možnost fiskalnih

Javni dolg in javno finančni primanjkljaj v državah evro območja (v % BDP)

Država	Javni dolg		Primanjkljaj	
	2011	2007	2011	2009
Grčija	157,7	105,4	9,5	15,4
Italija	120,3	103,6	4,0	5,4
Irska	112,0	25,0	10,5	14,3
Portugalska	101,7	68,3	5,9	10,1
Belgija	97,0	84,2	3,7	5,9
Francija	84,7	63,9	5,8	7,5
Nemčija	82,4	64,9	2,0	3,0
Avstrija	73,8	60,7	3,7	4,1
Španija	68,1	36,1	6,3	11,1
Malta	68,0	62,0	3,0	3,7
Ciper	62,3	58,3	5,1	6,0
Nizozemska	63,9	45,3	3,7	5,5
Finska	50,6	35,2	1,0	2,6
Slovaška	44,8	29,6	5,1	8,0
Slovenija	42,8	23,1	5,8	6,0
Luksemburg	17,2	6,7	1,0	0,9
Estonija	6,1	3,7	6,3	11,1

Vir: Evropska komisija

transferjev. Koristi denarne zveze, ki naj bi izhajale iz znižanja transakcijskih stroškov, povečanja trgovinske menjave in učinkovitosti investicij, ne odtehtajo stroškov denarne unije. ”Če ekonomskim pomislekom dodamo še politične, socialne, vrednostne, jezikovne in druge razlike med članicami EU, pa tudi zdajšnja razhajanja o ureditvi centralne banke in njene neodvisnosti, ali o trgu dela in načinih za zmanjševanje brezposelnosti, kaže, da koristnost in trajnost EMU ni zagotovljena. Z izgubo možnosti prilagajanja s tečajno politiko se bodo gospodarske in socialne razlike med posameznimi deli EU povečale in ne zmanjšale, kar bo ustvarjalo napetosti in posebno nam že iz Jugoslavije poznane obtožbe o vesplošnem ”izkoriščanju”,” je pred trinajstimi leti zapisal dr. Mencinger.

In evro se je potem kljub pomislekom, ki so jih tedaj imeli mnogi evropski, predvsem nemški ekonomisti, uveljavil in kot piše Mencinger, postal simbol - nekakšno evropsko ”bratstvo i jedinstvo”. V evro območje so vstopale države, ki niso izpolnjevale kriterijev Pakta stabilnosti (Italija, Belgija), izstop in izključitev posamezne članice pa sploh nista bila predvidena in še manj urejena. A po trinajstih letih se je tudi gledanje na evro spremenilo, takrat odrinjeni ekonomski argumenti, ki so kazali, da bo evro dobro deloval le v dobrih časih, ne pa tudi v slabih, so postali relevantni. In slabi časi so prišli.

Za reševanje evra so predvideni štirje scenariji

Kot navaja dr. Mencinger, naj bi bil zdaj obstoj evra oz. denarne unije v veliki meri odvisen od fiskalne prihodnosti tako evro območja kot tudi Evropske unije, pri tem pa naj bi bili možni štirje scenariji: fiskalna unija, Evropski denarni sklad, povečanje fiskalne koordinacije in fiskalna dezintegracija.

Po prvem scenariju naj bi evro območje ali Evropsko unijo preoblikovali v fiskalno unijo, v kateri bi imela centralna oblast večje dohodke, kar bi ji omogočilo subvencioniranje manj uspešnih članic oz. regij. Za to bi bilo potrebno radikalno povečati proračun Evropske unije ter uvesti evropski davek in mehanizem za razdeljevanje denarja na odhodkovni strani. Takšna ureditev spominja na nekdanjo jugoslovansko, v kateri so bile carine prihodek federacije, prihodki iz prometnega davka pa so se delili med federacijo in republiko. Mencingerju se ta scenarij zdi precej utopičen, saj bi bilo treba spremeniti zdajšnje fiskalne sisteme in sprejeti odločitev, katere davke in kolikšen del teh davkov bi namenili v proračun Evropske unije. S poglobljanjem krize se odpor do fiskalne unije krepi, politične volje ni niti za mnogo manj radikalno obliko fiskalnega sodelovanja, to je za uvedbo evro obveznic, za plačilo katerih bi jamčile vse članice evro območja.

Druga možnost za rešitev evra je Evropski denarni sklad, ki naj bi državam v težavah pomagal premagovati finančne, še zlasti likvidnostne težave. Sklad bi po Mencingerjevemu mnenju rešil nekaj problemov posameznih članic v krizi, a dobili bi novo institucijo, katere delo posredno in z drugimi instrumenti opravlja že Evropska centralna banka.

Po tretjem scenariju naj bi uveljavili večjo koordinacijo fiskalnih politik, a tudi ta scenarij postavlja vrsto vprašanj: ali je fiskalna politika, ki jo določijo močnejši, prava in splošno uporabna ne glede na velike razlike v stopnji razvosti članic, različno strukturo gospodarstva in različno dejansko gospodarsko stanje, kako prisiliti članice k spoštovanju dogovorjene politike ... Mencinger tudi ne verjame, da bi bila koordinirana fiskalna politika boljša od nekoordinirane.

Po četrtem scenariju naj bi fiskalna politika v celoti ostala v pristojnosti posameznih članic evro območja, članice pa naj bi se pri reševanju finančnih problemov odrekle solidarnosti - tako dobivanju kot dajanju finančne pomoči. Mencinger je prepričan, da ta scenarij ponuja še najboljše rešitev, saj ob rahljanju vezi ohranja temelje Evropske unije in s tem njeno preživetje.

Le malo držav spoštuje mastrichtske kriterije

Po mastrichtskih kriterijih javno finančni primanjkljaj ne sme biti višji od treh odstotkov bruto domačega proizvoda (BDP), javni dolg pa ne višji od 60 odstotkov BDP-ja. Po podatkih Evropske komisije kriterije od sedemindvajsetih držav članic Evropske unije izpolnjujejo le štiri - Finska, Švedska, Bolgarija in Luksemburg, od sedemnajstih držav, ki sestavljajo evro območje, pa le dve - Finska in Luksemburg. Kar v štirinajstih državah bo letos javni dolg presegel 60 odstotkov BDP-ja, na vrhu je Grčija, kjer bo znašal 157,7 odstotka BDP-ja, sledijo Italija s 120,3 odstotka, Irska s 112 odstotki in Portugalska s 101,7 odstotka. V Sloveniji bo znašal 42,8 odstotka BDP-ja, najnižji pa bo v Bolgariji - 18 odstotkov, v Luksemburgu - 17,2 odstotka in v Estoniji - 16,2 odstotka BDP-ja. Kar zadeva proračunski primanjkljaj, mastrichtski kriterij (tri odstotke BDP-ja) od članic unije izpolnjuje le sedem dr-

V Banki Slovenije pozorno spremljajo dogajanje na mednarodnih finančnih trgih. / Foto: Gorazd Kavčič

žav, od držav iz evro območja pa štiri. Primanjkljaj bo letos najvišji na Irskem - 10,5 odstotka BDP-ja, v Grčiji - 9,5 odstotka, v Veliki Britaniji - 8,6 in v Španiji 6,3 odstotka. V Sloveniji bo 5,8 odstotka BDP-ja, najnižji pa bo na Švedskem, na Finskem, v Luksemburgu, na Madžarskem in v Nemčiji. V Sloveniji javni dolg po svoji višini še ni problematičen, bolj zaskrbljuje to, da je od leta 2007 do letos porasel s 23 na skoraj 43 odstotkov.

T. i. evrska skupina evropskih držav je najprej v skrbi za ohranitev stabilnosti evro območja najprej pomagala Irski, ki je v težave zabredla, potem ko je s proračunskim denarjem reševala banke in se ji je proračunski primanjkljaj povečal na več kot 12 odstotkov BDP-ja. Evropska unija in Mednarodni denarni sklad (IMF) sta ji novembra lani odobrila 85 milijard evrov pomoči, država je doslej sprejela že šest paketov varčevalnih ukrepov, s katerimi je med drugim znižala plače za petino, prodala za 2,5 milijarde evrov državnega premoženja, kljub pritiskom ohranila nizko 12,5-odstotno stopnjo davka za podjetja, ki privablja tuje investitorje, in dosegla letos že enoodstotno gospodarsko rast.

Druga država, ki že dobiva pomoč iz "paketa finančne stabilnosti Evropske unije", je Portugalska, po dogovoru iz letošnjega maja naj bi prejela 76 milijard evrov. Razmere so za zdaj najhujše v

Grčiji, država je pred bankrotom, saj je proračunski primanjkljaj dosegel 9,5 odstotka bruto domačega proizvoda, javni dolg pa skoraj 158 odstotkov. Države evrske skupine so že maja lani sprejele odločitev, da ji dajo za tri leta posojilo v znesku 80 milijard evrov, še 30 milijard pa naj bi ji zagotovil Mednarodni denarni sklad IMF. Države naj bi Grčiji posodile denar glede na njihov delež v kapitalu Evropske centralne banke. Največ naj bi prispevale Nemčija - 22,4 milijarde evrov, Francija - 16,8 milijarde, Italija - 14,7 in Španija - 9,8 milijarde evrov posojila, slovenski delež pa naj bi znašal 384 milijonov evrov. Ker ta pomoč ne bo zadoščala, kriza v evro območju pa se je še poglobila, so države ustanovile začasni krizni sklad za zagotavljanje stabilnosti evra (EFSF). Evropski voditelji so letos dosegli dogovor o krepitvi sklada, ki naj bi imel 780 milijard evrov kapitala in bi za reševanje evra lahko namenil 440 milijonov evrov posojil. Krepitev sklada so potrdile vse evropske države, članice evro območja, po padcu vlade tudi Slovaška. V kronologiji reševanja evra je pomemben datum 27. oktober, takrat so evropski voditelji dosegli dogovor o celoviti rešitvi krize v območju evra. Dogovor vključuje dokapitalizacijo bank, odpis dela grškega dolga in okrepitev sklada za zagotavljanje stabilnosti evra. Države članice evro območja in Mednarodni denarni sklad bodo Grči-

Najvišje mejne davčne stopnje (MDS) v letu 2011

Država	Najvišja MDS	Meja za najvišjo MDS
Švedska	56,4 %	60.546 EUR
Belgija	53,7 %	35.060 EUR
Nizozemska	52,0 %	55.694 EUR
Avstrija	50,0 %	60.000 EUR
Velika Britanija	50,0 %	171.018 EUR
Finska	49,2 %	68.200 EUR
Nemčija	47,5 %	250.730 EUR
Francija	46,7 %	70.830 EUR
Italija	45,6 %	75.000 EUR
Grčija	45,0 %	100.000 EUR
Španija	45,0 %	175.000 EUR
Luksemburg	42,1 %	41.793 EUR
Slovenija	41,0 %	15.269 EUR
Irska	41,0 %	32.800 EUR
Malta	35,0 %	19.500 EUR
Poljska	32,0 %	21.435 EUR
Ciper	30,0 %	36.300 EUR

Vir: Študija EF Mednarodna primerjava davkov

ji v drugem paketu pomoči zagotovili novih sto milijard evrov, banke pa bodo pristale na 50-odstotni odpis nominalne vrednosti grških obveznic v ocenjeni vrednosti sto milijard evrov. Evropske sistemske banke naj bi do konca prihodnjega leta povečale kapital za 106 milijard evrov, od tega Slovenija za 297 milijonov evrov. Posojilno sposobnost kriznega sklada naj bi zvišali na tisoč milijard evrov. Države z evro območja naj bi do konca leta 2012 v zakonodajo ali celo v ustavo vnesle določilo o izravnanim proračunu in se bolj usklajevale pri gospodarski in fiskalni politiki, okrepili pa naj bi tudi vlogo Evropske komisije pri nadzoru nad državnimi proračuni.

Z Grčijo krog ni sklenjen, "okužba" se širi tudi v druge države, med katerimi sta za zdaj v največjih težavah Italija in Španija, za kateri pa dobri poznavalci evropskih finančnih razmer trdijo, da ju zaradi velikosti ne bo možno reševati na enak način kot Irsko, Portugalsko in Grčijo. Ali se grški scenarij lahko pojavi tudi v Sloveniji? Najpomembnejši politiki odgovarjajo, da ta za zdaj ni možen, a hkrati opozarjajo, da bo država morala čim prej sprejeti nekatere strukturne spremembe, med njimi pokojninsko reformo.

Velike razlike pri davkih

Evropski parlament je o reševanju krize v evro območju sprejel resolucijo, s katero je evropske voditelje pozval tudi k večji uskladitvi davčnih sistemov v dr-

žavah evro območja. Pri davkih so namreč med državami precejšnje razlike. Splošna stopnja davka na dodano vrednost se giblje od 15 odstotkov na Cipru in v Luksemburgu do 23 odstotkov v Grčiji, na Portugalskem in na Finskem, v Sloveniji je 20-odstotna. V šestih državah od skupno sedemnajstih iz evro območja so jo v zadnjih dveh letih zvišali, le na Irskem pa so jo za pol odstotne točke znižali. V Italiji, v Grčiji, na Portugalskem, v Španiji in na Cipru so od drugega polletja leta 2009 znižali tudi nižjo stopnjo DDV-ja. **(Tabela: Splošne stopnje davka na dodano vrednost)**

Poglejmo še obdavčitev dohodkov pravnih oseb! Najvišja nominalna davčna stopnja je najnižja na Cipru, kjer je le 10-odstotna, in na Irskem, kjer je 12,5-odstotna, v Sloveniji je 20-odstotna, najvišja pa je na Malti, v Franciji in v Belgiji, kjer se giblje od 34 do 35 odstotkov. Dejanske, učinkovite davčne stopnje so vedno nižje od nominalnih, saj pri njihovem izračunu upoštevajo tudi različne olajšave. V Sloveniji je bila lani, na primer, 18,2-odstotna. **(Tabela: Obdavčitev dohodkov pravnih oseb v državah evro območja)**

In kako so v evropskih državah z dohodnino obdavčeni najvišji dohodki? Primerjava je precej težavna, saj so davčne stopnje različne, različno visoka pa je tudi meja, nad katero so dohodki obdavčeni po najvišji stopnji. V Nemčiji, na primer, so po najvišji, 47,5-odstotni davčni stopnji obdavčeni dohodki nad mejo 250.730 evrov. V Sloveniji so po

Splošne stopnje davka na dodano vrednost (DDV)

Država	Splošna stopnja DDV (v %)		
	2009	2010	2011
Grčija	19	23	23
Portugalska	20	21	23
Estonija	20	20	20
Španija	16	18	18
Finska	22	23	23
Slovaška	19	19	20
Slovenija	20	20	20
Avstrija	20	20	20
Belgija	21	21	21
Ciper	15	15	15
Francija	19,6	19,6	19,6
Irska	21,5	21	21
Italija	20	20	21
Luksemburg	15	15	15
Malta	18	18	18
Nemčija	19	19	19
Nizozemska	19	19	19

Vir: Študija EF Mednarodna primerjava davkov

Obdavčitev dohodkov pravnih oseb v državah evro območja (2010)

Država	Najvišja nominalna stopnja (v %)
Grčija	20,0
Portugalska	29,0
Estonija	21,0
Španija	30,0
Finska	26,0
Slovaška	19,0
Avstrija	25,0
Belgija	34,0
Slovenija	20,0
Ciper	10,0
Francija	34,4
Irska	12,5
Italija	31,4
Luksemburg	28,8
Malta	35,0
Nemčija	29,8
Nizozemska	25,0

Vir: Študija EF Mednarodna primerjava davkov

najvišji, 41-odstotni davčni stopnji obdavčeni dohodki nad 15.269 evrov. Na Švedskem so dohodki nad 60.546 evrov obdavčeni po 56,4-odstotni davčni stopnji. V Veliki Britaniji je najvišja davčna stopnja 50-odstotna, a so tako obdavčeni dohodki nad mejo 171.018 evrov. **(Tabela: Najvišje mejne davčne stopnje (MDS) v letu 2011)**